

- języka naukowego - ściśle definiowanego,
- twierdzeń uzasadnionych, tj. wysoce prawdopodobnych i uporządkowanych,
- krytycyzmu wyrażanego sprawdzaniem tych twierdzeń,
- twórczości badawczej.

Niewątpliwie ogromne osiągnięcia nauki rodzą wciąż nowe pytania i poszukiwanie na nie odpowiedzi w dążeniu do dalszego zgłębiania wiedzy naukowej. O znaczeniu tego poznania nie trzeba przekonywać. Rozwój wielu nauk i korzystanie z nich w sposób kompleksowy stanowi podstawę współczesnej cywilizacji technicznej, współczesnych osiągnięć medycyny i praktyki lekarskiej.

W zapewnieniu pielęgniarstwo-opiekuńczego pomagania człowiekowi - przez wieki ideą przewodnią była macierzyńska miłość oraz idea religijnego miłosierdzia i poświęcania się.

Wraz z rozwojem nauki, a głównie nauk medycznych, możliwe stawało się wprowadzenie wielkich zmian nie tylko w leczeniu chorych. Nauki te zaczęły także zajmować coraz więcej miejsca w przygotowaniu zawodowym pielęgniarek. Wyjaśnienie i uzasadnienie potrzeby rozwoju pielęgniarstwa jako samodzielnej dyscypliny naukowej dały: rozwój różnych nauk, zapotrzebowanie społeczne oraz zainteresowanie rozwojem pielęgniarstwa naukowego ze strony pielęgniarek i podejmowanie przez nie działań na rzecz tego rozwoju. Dzięki temu rozpoczął się rozwój pielęgniarstwa jako nauki o charakterze empirycznym - powstającej na pograniczu wielu nauk, a bogacącej znacząco dzięki badaniom naukowym podejmowanym w pielęgniarstwie przez pielęgniarki, a także przez ich współdziałanie z przedstawicielami innych dyscyplin.

Pierwsze naukowe czasopismo pielęgniarstwa „Nursing Research” („Pielęgniarskie Badania Naukowe”) zaczęło ukazywać się w 1952 r. w Stanach Zjednoczonych. Rozpoczęto także organizowanie konferencji naukowych. Z upływem czasu na całym świecie rosło zainteresowanie pielęgniarstwiem naukowymi. W 1978 r. powołano „Workgroup of European Nurse Researchers” (Europejska Grupa Pielęgniarek Naukowców) w celu wspierania i rozpowszechniania pielęgniarstwiem naukowym w Europie. Pielęgniarstwo jako dyscyplina naukowa jest jednak wciąż we wczesnym okresie swojego rozwoju.

5.4

Założenia teoretyczne pielęgniarstwa

5.4.1

Wielki model pielęgniarstwa Florence Nightingale

F. Nightingale (1820-1910) w czasie największego upadku szpitali i opieki zapewnianej w nich chorym w połowie XIX wieku przedstawiła wielką koncepcję prawdziwego pielęgniarstwa jako znaczącej dziedziny w opiece nad zdrowiem człowieka. U podstaw tej koncepcji znalazła się filozofia pielęgniarstwa wyrażająca głęboki wgląd autorki w problemy życia i zdrowia człowieka. W tej filozofii autorka wyraziła: swoją ogromną religijność, wpływy myśli studiowanych przez siebie różnych filozofów, a także własną umysłowość ukształtowaną przez wysokie

i wszechstronne wykształcenie. Wyraziła w niej także swoją życiową pasję służenia ludzkości przez wprowadzenie ogromnego przewrotu w ówczesnej opiece nad zdrowiem. Poglądy filozoficzne F. Nightingale koncentrowały się wokół uwalniania człowieka od cierpienia, zachowywania i umacniania jego zdrowia oraz wokół osiągnięcia przez niego coraz wyższego poziomu doskonałości.

F. Nightingale w swojej szerokiej koncepcji prawdziwego pielęgniarstwa wyróżniła dwa jego rodzaje: ogólne i właściwe. Według niej pielęgniarstwo ogólne jest domeną wszystkich kobiet. Kobiety bowiem opiekują się zdrowiem swoich bliskich. One więc powinny być do tego przygotowane. Dla nich opracowała „Notes on nursing – what it is and what is not” (1859) („Uwagi o pielęgniarstwie – czym ono jest, a czym nie jest”). Uważała także, że wiedzę pielęgniarzką jako podstawową w troszczeniu się o własne zdrowie powinien znać każdy człowiek. Dla szerokiego upowszechniania pielęgniarstwa ogólnego wskazywała konieczność wprowadzenia do opieki nad zdrowiem „misjonarek zdrowia”, które powinny docierać do wszystkich, rozmawiać z ludźmi, uczyć ich opiekowania się własnym zdrowiem.

Pielęgniarstwo właściwe z kolei jest zawodem przygotowującym kobiety do zapewniania chorym w szpitalach takiej opieki, jakiej oni naprawdę potrzebują. Przygotowywanie pielęgniarek do tej opieki wymaga podstaw naukowych oraz szkolenia przy łóżku chorego, które zapewni im możliwość gromadzenia doświadczeń, w czasie ciągłego koncentrowania uwagi na reakcjach chorego, obserwowania go i podejmowania refleksji ukierunkowanych na zapewnienia mu właściwej pomocy. Stwierdzała, że pielęgniarstwo jest sztuką o charakterze moralnym. Jest sztuką, którą cechuje miłość do ludzi. Jako podstawowe zasady zapewnienia właściwych warunków szkolenia F. Nightingale polecała:

- organizowanie szkół pielęgniarzkich przy szpitalach specjalnie do tego celu dobranych,
- obowiązkowe zamieszkiwanie uczennic w internatach przyszpitalnych,
- prowadzenie szkolenia przez pielęgniarki pracujące w szpitalu, a kierowanie nim przez przełożoną szpitala.

Szkolenie zakładało przygotowanie pielęgniarek zdolnych do:

- zapewnienia możliwie najlepszej opieki pielęgniarzkiej,
- wprowadzenia zmian i tworzenia nowych systemów tej opieki w zmiernianiu do ciągłego podnoszenia jej poziomu i jakości.

Program szkolenia zapewniał ścisłe łączenie zdobywania koniecznej wiedzy, kształtowania umiejętności zawodowych, a także rozwijania cech charakteru moralnego i zaangażowania pielęgniarzkiego.

F. Nightingale bardzo mocno podkreślała: odrębność pielęgniarstwa od medycyny; leczenia prowadzonego przez lekarza od pomocy zapewnianej chorym przez pielęgniarkę; edukacji pielęgniarek od edukacji lekarzy. Bardzo mocno podkreślała konieczność pełnej samodzielności pielęgniarstwa oraz osiągnięcia jego profesjonalizacji.

F. Nightingale opracowała pierwszą teorię pielęgniarstwa nazywaną teorią środowiskową. Autorka nie zajmuje się jednak w niej jedynie środowiskiem i jego wpływami na zdrowie człowieka. Ośrodkiem tej teorii, a raczej jej wielkiego modelu, jest natomiast człowiek reagujący na różne czynniki środowiska (głównie natury sanitarno-higienicznej), które albo sprzyjają, albo przeszkadzają jego własnym siłom zdrowotnym. W procesach „reparacji” zachodzących w jego organizmie potrzebuje on pomocy pielęgniarki, która we właściwy sposób potrafi wpływać na

środowisko i usuwać z niego to, co stwarza przeszkody tym siłom natury, które w nim funkcjonują i zastępować je tym, co korzystne. Pielęgniarka uwalnia także człowieka chorego od różnych cierpień niezwiązanych z chorobą i zapewnia mu osiągnięcie poczucia komfortu. Wpływa ona także na chorego w taki sposób, który wspomaga jego doskonalenie duchowe.

W swoim opracowaniu „Uwagi o pielęgniarstwie – czym ono jest, a czym nie jest” F. Nightingale wyłoniła trzynaście praw (kanonów) zasad pielęgniarstwa spełniających rolę przewodnią w pielęgnowaniu. Oto one: wentylacja; ogrzewanie; zdrowie domu i szpitala; ciągłość opieki; hałas; żywienie; łóżko – zapewnienie czystości i wygody; światło; czystość pokoju i ścian; czystość osobista; „głupie” doradzanie i dawanie fałszywych nadziei; obserwacja; zarządzanie. Autorka przedstawiła szerokie i szczegółowe wyjaśnienia tych zasad – łącznie z wprowadzeniem konkretnych przykładów.

Realizowanie przez F. Nightingale tej teorii w praktyce – w opiece nad żołnierzami przebywającymi w szpitalach wojskowych w czasie wojny krymskiej – doprowadziło do zmniejszenia ich śmiertelności z 42 do 2%. Współcześnie teoria ta ma przede wszystkim wartość historyczną, choć wciąż jeszcze w krajach gorzej rozwiniętych pielęgniarce kierują się nią w spełnianiu swojej roli zawodowej.

Jako nadrzędne w teorii pielęgniarstwa F. Nightingale wprowadziła cztery pojęcia: człowiek/osoba, zdrowie, środowisko, pielęgniarstwo. Tym pojęciom poświęciła wiele uwagi i wyjaśnień.

Człowiek/osoba jest niepodzielną całością łączącą w sobie komponenty fizyczne, społeczne, umysłowe – są one ze sobą ściśle zintegrowane. Według F. Nightingale takie rozumienie człowieka tkwi w jego duchowości. Wszyscy ludzie są zdolni do racjonalnego myślenia, do twórczości, rozwoju, uwalniania się od cierpień. Są także zdolni do ciągłego doskonalenia się. Wszyscy ludzie są sobie równi, a zatem mają jednakowe ludzkie prawa i są zdolni do szanowania tych praw w relacjach z innymi. Wszyscy ludzie ponoszą odpowiedzialność za wnoszenie takich zmian do środowiska, w którym żyją, a które przynoszą korzyści zarówno pojedynczym osobom, jak i społeczeństwu.

Zdrowie według F. Nightingale jest zdolnością do dobrego korzystania z tych wszystkich sił, którymi dysponuje człowiek. Wzmacnianie zdrowia można osiągać przez pogłębianie wiedzy, naukę oraz przez wprowadzanie zmian w środowisku – przede wszystkim przez usuwanie z niego brudu i nieczystości, zawilgoceń, przez zapewnienie przepływu czystego powietrza oraz właściwego żywienia. Choroba jest przeciwieństwem zdrowia. Jest ona procesem „reparacji”, który toczy się w człowieku zgodnie z prawami zdrowia i choroby. W tym procesie człowiek uwalnia się od choroby, cierpienia, a także ma możliwości duchowego doskonalenia się i osiągnięcia szczęścia. Pielęgniarka przez świadczenie dobrej pomocy choremu zyskuje także możliwość doskonalenia siebie i osiągnięcia własnego rozwoju duchowego.

Środowisko człowieka tworzą te czynniki jego otoczenia, które zgodnie z prawami natury oddziałują na jego zdrowie w sposób korzystny bądź niekorzystny. Jako najkorzystniejsze dla zdrowia w domach i szpitalach F. Nightingale wskazywała: czyste powietrze, czystą wodę, usuwanie nieczystości, utrzymywanie czystości, odwietlenie. Podkreślała także znaczenie zapewnienia właściwej temperatury, chronienie przed różnymi hałasami, a także właściwe żywienie. Oprócz tych czynników natury higieniczno-sanitarnej wskazywała także na znaczenie czynników natury psychospołecznej. W odniesieniu do ludzi zdrowych podkreślała więc znaczenie